

پای صحبت استاد احمد
صافی، پیش کسوت حوزة
مدیریت راهنمایی و مشاوره
**خانواده سالم،
جامعه سالم**

■ اسداله مشایخی

تربیت مشاوران را در این رشته به عهده گرفت؛ آن هم در مقطع فوق لیسانس. از سال ۱۳۴۶ این دوره شروع شد و اکنون نیز در تعدادی از دانشگاه‌های ایران دوره لیسانس و فوق لیسانس و دکترای مشاوره دائر است و در رشته‌های تخصصی مثل مشاوره خانواده، مشاوره تحصیلی، مشاوره شغلی و مشاوره توان بخشی، نیروهایی تربیت می‌شوند. حتی قرار است به تدریج در حوزه سازمانی نیز مشاورانی تربیت شوند و به مدیران عالی کشور، مشورت بدهند. با تشکیل دوره راهنمایی از سال ۱۳۵۱، علاوه بر تربیت معلم در دانشسراها، بعضی از دانشگاه‌ها نیز به تناسب نیاز آموزش و پرورش، این رشته و رشته‌های دیگر مشاوره توسعه یافتند؛ به طوری که اکنون در وزارت آموزش و پرورش حدود ۲۰ هزار نفر در دوره متوسطه و تعدادی در دوره ابتدایی و دوره اول متوسطه یا راهنمایی سابق به امر مشاوره مشغول اند. تعداد زیادی از آن‌ها، که بیش از ۷۰۰ نفر هستند، مشاور مناطق مختلف آموزش و پرورش و تعدادی دیگر در مراکز مشاوره خانواده و مراکز اختلالات یادگیری و رفتاری مربوط به آموزش و پرورش استثنایی فعال اند. تعداد قابل ملاحظه‌ای که از سال ۱۳۴۸ به کار پرداختند، بازنشسته شده‌اند. هم‌اکنون از ۷۵۰ هزار بازنشسته آموزش و پرورش، تعداد زیادی هنوز به خدمات مشاوره‌ای ادامه می‌دهند و از وجود آن‌ها استفاده می‌شود.

● سال ۱۳۵۱ دوره راهنمایی در نظام آموزش و پرورش ایجاد شد. چرا این دوره ایجاد شد و آیا خلی در امر مشاوره به وجود نیاورد؟

دوره راهنمایی برای کمک به پیشرفت تحصیلی نوجوانان ایران و انتخاب رشته مناسب آن‌ها شروع شد. با تغییر ساختار

هفته بزرگداشت معلم، فرصتی شد تا با استاد احمد صافی از بزرگان و پیش‌کسوتان حوزه مدیریت راهنمایی و مشاوره گفت‌وگو کنیم. استاد صافی که از بنیان‌گذاران «طرح اصلاح آموزش و پرورش» در سال ۱۳۴۴ است، در این گفت‌وگو به نقش تأثیرگذار راهنمایی و مشاوره در مدارس، خانواده و جامعه پرداخت.

گفت‌وگو در دفتر کار ایشان در محل کانون بازنشستگان وزارت آموزش و پرورش و در اتاقی بسیار ساده برگزار شد و استاد با چهره‌ای متبسم به پرسش‌های ما پاسخ گفت. ایشان به مناسبت گرمی داشت هفته معلم مقاله‌ای تهیه کند اما ترجیح داد در قالب مصاحبه، راهکارهایی را نیز برای تکریم شخصیت مشاوران در این هفته بیان کند. این گفت‌وگو را بخوانید.

● ابتدا درباره مسیر تاریخی مشاوره در آموزش و پرورش و فعالیت‌های خودتان توضیح کوتاهی بدهید.

سال ۱۳۴۶ که طرح اصلاح نظام آموزش و پرورش تصویب و بنا شد اجرا شود، نیاز به تربیت و تأمین نیروهایی بود که به‌عنوان مشاور تاریخ آموزش و پرورش فعالیت کنند، تفاهم‌نامه‌ای با دانشسرای عالی تهران امضا شد و پنجاه نفر از دارندگان مدرک لیسانس در رشته‌های روان‌شناسی، علوم تربیتی و آموزش و پرورش ابتدایی از طریق آزمون پذیرفته شدند. این گروه می‌بایست حداقل پنج سال سابقه تدریس و تجربه آموزش در رشته راهنمایی و مشاوره داشته باشند تا مدرک فوق لیسانس دریافت کنند. من هم از این گروه بودم. این اولین باری بود که از میان دانشگاه‌های کشور، دانشسرای عالی مأموریت

● هفته معلم در اردیبهشت ماه به مناسبت تکریم شخصیت معلمان نام گذاری شده است. جایگاه مشاوران در این هفته کجاست؟

نکنه در خور توجهی است و ضرورت دارد علاوه بر تکریم شخصیت معلمان، به تکریم شخصیت مشاوران هم توجه شود؛ زیرا نقش این شخصیت‌ها در سلامت جسم، روان، اجتماع و معنویات دانش‌آموزان بسیار مهم و تأثیرگذار است. ایجاب می‌کند از این عزیزان نیز قدردانی شود. به گمانم می‌توان به روش‌های مختلف مورد تکریم واقع شوند. چند مورد را می‌گوییم:

۱. تکریم توسط همسران خود از نکات مهمی است که باید مورد توجه قرار بگیرد. همسران این افراد باید باور کنند که این‌ها تحصیلات شایسته و نقش عمده‌ای در بهسازی و رشد و پیشرفت دانش‌آموزان در جامعه دارند. طرز ارتباط و کیفیت احترام می‌تواند امید بیشتر به زیستن و افزایش آرامش خاطر همسران را سبب شود. به عبارت دیگر، روحیه قوی‌تر و مثبت‌تری به وجود آورد؛ زیرا یکی از نیازهای اساسی، نیاز به تکریم است و این تکریم ابتدا باید در خانواده توسط همسران نسبت به هم انجام شود.
۲. تکریم مشاوران توسط فرزندان، فرزندان مشاوران تحت تعلیم می‌توانند سالم‌تر و موفق‌تر شوند. پیوند بین فرزندان و پدرانی که مشاورانند، زمینه‌ساز رشد هماهنگ ابعاد وجودی و کشف و پرورش و شکوفایی استعدادها خواهد بود. در مقابل، چنین نگاهی که مشاوران به فرزندان خود دارند. تکریم شخصیت‌شان توسط فرزندان ضروری است. به‌خصوص در این عصر و زمانه تأکید می‌شود پیوند فرزندان با پدرانی که مشاورانند، بیشتر تقویت شود.
۳. تکریم توسط دانش‌آموزان، به‌ویژه دانش‌آموزانی که در

جدید آموزش و پرورش، این دوره با نام متوسطه مجدداً به جای دوره راهنمایی پیشنهاد گردید. وجود مشاور در همه دوره‌های تحصیلی ضرورت دارد و مشکلات مختلف در کودکان و نوجوانان و جوانان و حتی بزرگسالان، ایجاب می‌کند که علاوه بر معلمان و کارکنان مدارس، از وجود مشاوران نیز استفاده شود به‌ویژه در عصری که خانواده‌ها نیز به دلایل مختلف با مشکلاتی مواجه‌اند. ارتباط خانه و مدرسه امری ضروری است. تعامل این دو نهاد ارزشمند و استفاده از خدمات مشورتی می‌تواند به پیشگیری و کاهش مشکلات دانش‌آموزان کمک کند.

● شما در زمینه مشاوره تألیفاتی نیز دارید که گویا بعضی از آن‌ها حاصل سفرهای شما به کشورهای مختلف است.

بله پس از فراغت از تحصیل در سال ۱۳۴۸ و اخذ مدرک فوق لیسانس از یک سو به‌عنوان کارشناس راهنمایی و مشاوره در دفتر آموزش راهنمایی تحصیلی وزارت آموزش و پرورش مشغول شدم. از سوی دیگر، از سال تحصیلی ۴۹-۱۳۴۸ تاکنون به تناسب نیاز در دانشگاه‌های مختلف، درس راهنمایی و مشاوره و کارورزی دانشجویان را در دو سطح لیسانس و فوق لیسانس به عهده داشته‌ام. تألیفات مختلفی هم در این زمینه دارم و تحقیقات متعددی داشته‌ام. به‌ویژه آن‌که از مدارس و دانشگاه‌های کشورهای مختلفی نظیر ژاپن، مالزی، فرانسه، انگلستان، آلمان، سوئد و ترکیه بازدید کردم و با برنامه‌های راهنمایی و مشاوره این کشورها آشنا شدم. آخرین کتابم که به‌زودی منتشر می‌شود، حاوی اطلاعاتی درباره مبانی مشاوره در ایران، ژاپن، فرانسه، مالزی و ترکیه است.

انتخاب رشته و کشف استعداد و موفقیت تحصیلی و کاهش مشکلات از مشاوران بهره برده‌اند. مشاوران آرزومندند که مراجعان خود، به‌خصوص دانش‌آموزان هر روز موفق‌تر و کامیاب‌تر و سالم شوند. این دلسوزی و علاقه مشاوران به آن‌ها ایجاب می‌کند که مورد تکریم دانش‌آموزان خود یا مراجعان قرار گیرند. ۴. تکریم مشاوران توسط مدیران مدارس و همکاری‌های چنانچه معلمان و کارکنان مدارس. در جهان امروز ارائه خدمات راهنمایی و مشاوره به شیوه‌های مختلف گروهی و با نقش‌های مختلف انجام می‌شود. مثلاً در مدرسه معلمان نقش مهمی در سلامت همه جانبه و رشد دانش‌آموزان دارند و همکاری مشاوران و معلمان و دیگر کارکنان، فرصت پیشگیری از مشکلات و یا درمان مشکلات را بهتر و بیشتر فراهم می‌کند. به همین سبب، تکریم شخصیت مشاوران توسط معلمان و مدیران ضرورت است. این امر موجب ارتباط مناسب‌تر و استحکام هر چه بیشتر پیوند عاطفی بین آن‌ها می‌شود و زمینه‌ساز تحقق اهداف تعلیم و تربیت و موفقیت تحصیلی دانش‌آموزان است. مولای متقیان هم فرموده است: «هر کس حرفی به من بیاموزد به منزله این است که من بنده او شده‌ام».

۵. تکریم شخصیت مشاوران توسط خانواده‌ها، به‌ویژه خانواده دانش‌آموزان که همواره نگران وضع تحصیلی و رفتاری فرزندان خود هستند. ارتباط دو جانبه خانواده‌ها با مشاوران و تکریم شخصیت آن‌ها به‌ویژه در هفته معلم همراه با معلمان مدارس از یک سو فضای عاطفی مدرسه را برای پیوند بیشتر فراهم می‌کند و از سوی دیگر امکان موفقیت تحصیلی و تربیتی را در روح و روان دانش‌آموز مساعد می‌سازد. خوشبختانه در این هفته خانواده‌ها به شکل‌های مختلف از همه کارکنان مدارس و به‌خصوص مشاوران تکریم می‌کنند.

۶. تکریم توسط مقامات آموزش و پرورش؛ دعوت از مشاوران در مراسم رسمی و توجه به نیازهای مادی و آموزشی و رفاهی آن‌ها خود نوعی تکریم شخصیت مشاوران است که لازم است مورد توجه مسئولان و مدیران عالی آموزش و پرورش قرار گیرد.

۷. تکریم مشاوران از مقامات عالی کشور و تأمین حقوق و مزایا و فراهم کردن بستر استفاده از آن‌ها در دادن خدمات مشاوره‌ای به شیوه‌های گوناگون.

۸. ترغیب مشاوران به نوشتن تجارب و خاطراتشان و انتشار آثار آن‌ها، اعطای بورس‌های تحصیلی به آن‌ها و کمک به مشارکت آن‌ها در سیمینارها و گردهمایی‌های علمی، تشویق به انجام پژوهش‌های مختلف، فراهم کردن زمینه رفاهی بیشتر برای آن‌ها نیز می‌تواند جلوه‌ای از تکریم شخصیت آن‌ها باشد.

۹. خود مشاوران می‌توانند تأثیر زیادی در نوع نگاه جامعه و دانش‌آموزان و خانواده‌ها و کیفیت تکریم‌شان داشته باشند؛ زیرا شخصیت مشاوران، تعادل و برخورداری از شایستگی‌های اخلاقی و علمی و رفتاری و شهرت و فضایل انسانی است که

می‌تواند زمینه تکریم آن‌ها را توسط دیگران فراهم کند. با این دیدگاه‌ها ضرورت دارد که در آموزش و پرورش و دانشگاه‌های کشور و حتی در جامعه، طرح‌های مختلف توسط مراکز ذی‌ربط به‌منظور تکریم شخصیت این عزیزان تهیه و اجرا شود تا همگان باور کنند مشاوران می‌توانند در پیشگیری یا حل مشکلات جامعه نقش داشته باشند و زمینه را برای رشد اجتماعی فراهم کنند. نظر به چنین ضرورتی است که دانش‌آموزان نیز انتظاراتی از مشاوران دارند که در کتاب خود «پیام دانش‌آموزان به مشاوران و روان‌شناسان ایران» نوشته‌ام.

● مشاوران در انتخاب آینده شغلی دانش‌آموزان چه نقشی دارند؟

به‌طور کلی سه انتخاب از انتخاب‌های مهم زندگی است؛ یکی رشته تحصیلی، دیگری شغل و سومی هم انتخاب همسر. از میان مشاوره‌های مختلف، سه مشاوره تحصیلی و شغلی و مشاوره خانواده باید بیش از پیش مورد توجه قرار بگیرند؛ زیرا خانواده سالم زمینه‌ساز جامعه سالم است و فرد سالم، زمینه‌ساز خانواده سالم و جامعه سالم است. این سلامتی که در چهار بخش جسمانی، روانی، اجتماعی و معنوی مطرح است. مستلزم استفاده از متخصصان و افراد مجربی است که دارای صلاحیت‌های عمومی و تخصصی و حرفه‌ای باشند. این امر ایجاب می‌کند برای جلوگیری از مشکلات مختلف کودکان و نوجوانان و جوانان و حتی میان‌سالان و بزرگسالان از خدمات مشاوره‌ای در تمام سنین استفاده شود.

● به‌نظر می‌رسد این موضوع نیازمند توجه جدی‌تر در برنامه‌ریزی‌های کلان است. یعنی فقط به کمک وزارتخانه آموزش و پرورش نمی‌شود در سطح گسترده به نتیجه مطلوبی از دانش مشاوره رسید.

این کار مستلزم سرمایه‌گذاری دولت است. جذب، تربیت و به‌کارگیری مشاوران شایسته، نیازمند سرمایه‌گذاری مالی و معنوی است تا بتوان به نیازهای مختلف جامعه در امر مشاوره پاسخ داد. ضرورت دارد در برنامه توسعه کشور به برنامه راهنمایی و مشاوره توجه جدی شود. تأسیس مراکز مشاوره در شهرها و روستاهای کشور نیازمند مشارکت وزارتخانه‌های آموزش و پرورش، علوم بهداشت و دیگر وزارتخانه‌ها و نهادهاست. همان‌طور که می‌توان با معلمان ماهر فضای مدارس و دانشگاه‌ها را، روح‌بخش و بالنده و اثربخش کرد، با تربیت مشاوران شایسته و تکریم شخصیت آن‌ها می‌توان فضای جامعه را به فضایی امیدبخش و شاد مبدل ساخت و امکان خوشبختی و در نهایت درک حیات طیبه را برای مردم به تدریج فراهم آورد. زیرا همه در آرزوی سعادت و خوشبختی و داشتن زندگی توأم با رفاه نسبی‌اند. مشاوران نیز لازم است به مواردی

چون رعایت اصول اخلاق مشاوره‌ای و مهارت‌های حرفه‌ای، درک موقعیت خود و ارتباط مؤثر و همه جانبه با مراجعان در دوره‌های مختلف زندگی توجه کنند. امروزه تأثیرات شگفت‌انگیز ارتباطات و فناوری‌های جدید، جهان را به دهکده کوچکی تبدیل کرده و همه چیز را به هم پیوند داده است. در این شرایط، ضرورت استفاده از مشاوران بیش از پیش احساس می‌شود و این ضرورت هر جامعه‌ای است.

● آیا در برنامه‌های توسعه‌ای و سیاست‌های کلان کشور به این موضوع نیز پرداخته شده است؟

در برنامه اول تا پنجم توسعه اجتماعی، فرهنگی و اقتصادی کشور، موضوع استفاده از مشاوران مورد توجه قرار گرفته است. استفاده از مشاوران توانمند با هدایت نظام روان‌شناسی و مشاوره کشور در برنامه ششم می‌تواند از یک سو به کیفیت بخشی کار مشاوران کمک کند و از سوی دیگر، موجب رضایت خاطر آن‌ها و دانش‌آموزان شود.

● مشاوران می‌توانند استعدادها را هدایت کنند و همین امر موجب کمک به مهارت‌های شغلی هم می‌شود؛ به جز هنرستان‌های فنی - حرفه‌ای که در امر مهارت‌یابی دانش‌آموزان وظیفه مستقیم دارند، سهم مشاوران در این موضوع مهم چقدر است؟

با توجه به اینکه امر هدایت تحصیلی و انتخاب رشته در هر جامعه‌ای از جمله ایران مبتنی بر استعداد، رغبت، نظام ارزش‌ها، امکانات و نیازهای جامعه است. باید بین آموزش و اشتغال هماهنگی بیشتری ایجاد شود و مقامات کشور به طور جدی در زمینه اشتغال و مشاوران در توانمندسازی دانش‌آموزان و دانشجویان بکوشند. یکی از مهم‌ترین مشکلات امروز جامعه ما، موضوع ضرورت ارتباط تحصیل با اشتغال و افزایش توانایی برای کار است. اگر خدمات مشاوره و راهنمایی به‌خوبی سازماندهی شود و در اولویت‌های برنامه‌های دولت قرار بگیرد. می‌تواند به حل این معضل اجتماعی کمک کند. مسلم است که باید در انتخاب رشته به استعدادها توجه شود. توسعه رشته‌های فنی - حرفه‌ای و نظری متوازن انجام شود و فارغ‌التحصیلان با دانش توأم با کیفیت بیشتر برای اشتغال مهیا شوند. صاحبان صنایع نیز زمینه را برای کار در محیط‌های صنعتی مساعد کنند. سرمایه‌گذاری در این مسیر از طریق دولت و بخش خصوصی مهم‌ترین گام است.

